

Kua og sauen gjør mer enn å rape metangass. Beitedyra bidrar til en rekke av FNs bærekraftsmål. Å utnytte lokale ressurser til matproduksjon er en vesentlig del av dette. Det er viktig å formidle et nyansert bilde til allmennheten om drøvtyggenes egenskaper. Foto: E.N. Høberg/NIBIO

Beiteressurser og beitebruk i det arktiske landbruket

Formidling av utmarksbeitets verdi og brukerinnsikt i et bærekraftig perspektiv

UTMARKSBEITE – EN STOR GRØNN RESSURS

FN sier at alle land skal bruke sine egne ressurser til å produsere mat. Norge har 95 % utmark, og halvparten av dette kan gi mat til beitedyr. Det er mulig å doble kjøttproduksjonen som er basert på norske utmarksbeiter. I Nord-Norge er det mye ubenyttet utmark, og potensialet for verdiskaping i beitenæringa er stort.

MER SAU OG LAM PÅ MENYEN

Sauen er et supert beitedyr. Kjøtt fra sau og lam utgjør i dag mindre enn 10 % av nordmenns kjøttforbruk. Hvis vi skal utnytte beiteressursene bedre, må dette forbruket øke. Forbrukerne må gis innsikt

i hvorfor og hvordan spise mer kjøtt basert på norske fôrressurser. Mer sau og lam på menyen betyr ikke at vi må øke totalt kjøttforbruk, men at vi må spise kjøtt basert på eget fôrgrunnlag i stedet for kjøtt basert på importert fôr.

FORBRUKEREN VIL HA NORSK MILJØVENNLIG MAT

Forbrukerne er i økende grad opptatt av å velge miljøvennlig og bærekraftig mat. Det er imidlertid delte oppfatninger om hvilke matvalg som er mest bærekraftig. En generell oppfatning er at kjøttforbruket må redusere, spesielt rødt kjøtt som er fra sau og storfe. Det er samtidig bred enighet om at

Mer utmark på menyen: Smaksverkstedet for sau 2019 hadde deltakere i alle aldre – her et knippe fra Halde Montessoriskole i Alta. Foto: E.N. Høberg/NIBIO

det er viktig å velge mat produsert i Norge, på norske ressurser.

Grasfôra kjøtt på norske ressurser får positiv oppmerksomhet – blant annet hos en rekke toneangivende kokker og matskribenter.

FORMIDLING TIL ALLMENHETEN

Beitedyras positive bidrag overskygges i miljødebatten av utslipp av karbondioksid, som dannes naturlig

hos alle levende vesener. Det er derfor et behov for mer nyansert formidling til allmenheten.

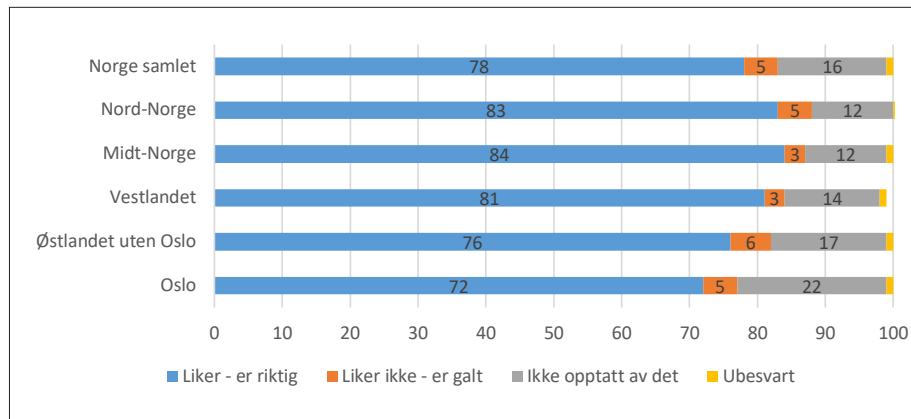
Forbrukerne leser gjerne overskriftene, og får liten innsikt i nyansene. Kunnskap og bevissthet om ulike produksjonsformer og grunnleggende biologiske forskjeller mellom dyreslag er ofte fraværende hos den allmenne forbruker. Dette skyldes at folk flest ikke lenger har tilstrekkelig kunnskap om matproduksjon. Likevel er interessen for matens opprinnelse økende.

Hensynet til både helse, dyrevelferd og miljø er viktig for flere. Mange forbrukere er derfor mottakelige for å lære mer om matproduksjon for å kunne ta egne valg på et reflektert grunnlag.

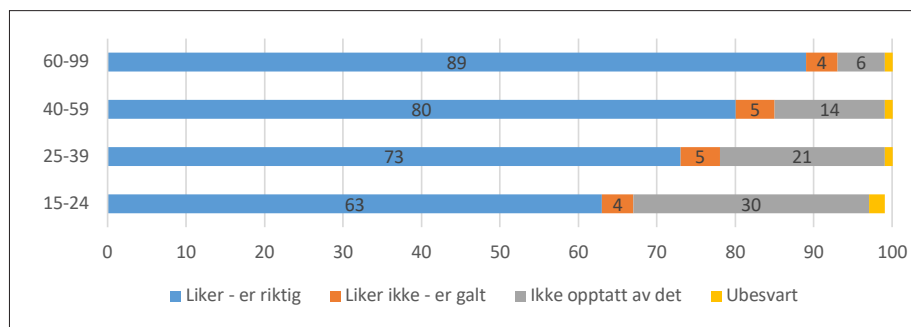
ALLMENHETENS HOLDNINGER TIL UTMARKSBASERT SAUEHOLD

Det er interessant å følge med på utviklingen i forbrukernes holdninger til bruk av sau og utmarksbeite for produksjon av mat og tekstilfiber. I den forbindelse jobbet prosjektet med å integrere relevante spørsmål i Norsk Monitor sin forbrukerundersøkelse fra 2019.

Resultater fra 2019 viser at allmenhetens holdninger og miljøsyn omkring bruk av utmarksbeite for sauer og lam varierer med både alder (figur 1b og 2b) og landsdel (figur 1a og 2b).

Figur 1a. Forbrukernes oppfatning av fortsatt bruk av utmarksbeite for sau og lam, fordelt på landsdel (Norsk Monitor 2019)

Figur 1b. Forbrukernes oppfatning av fortsatt bruk av utmarksbeite for sau og lam, fordelt på alder (Norsk Monitor 2019)

De eldste er mest positive

Eldre mennesker ser mer positivt på utmarksbasert sauehold enn yngre mennesker. Av de spurte mellom 60 og 99 år er 91 prosent helt eller nokså enige i at kjøtt- og ull fra sau og lam er resultat av miljøvennlig produksjon. Tilsvarende tall for den yngste aldersgruppa (15 til 24 år) er 76 prosent (fig. 2b).

Tre prosent av de eldste og 13 prosent av de yngste mener at påstanden om at produksjonen er miljøvennlig stemmer nokså dårlig/stemmer ikke i det hele tatt (fig. 2b).

På spørsmålet *Er det riktig at vi fortsetter å bruke utmarksbeite for sauer og lam*, svarer seks prosent av de eldste og 30 prosent av de yngste at de ikke er opptatt av spørsmålet (fig. 1b). Dette resultatet kan tyde på at yngre forbrukere er mindre bevisste, distanserer seg mer fra eller har mindre kunnskap om matproduksjon enn de eldre.

Geografiske forskjeller

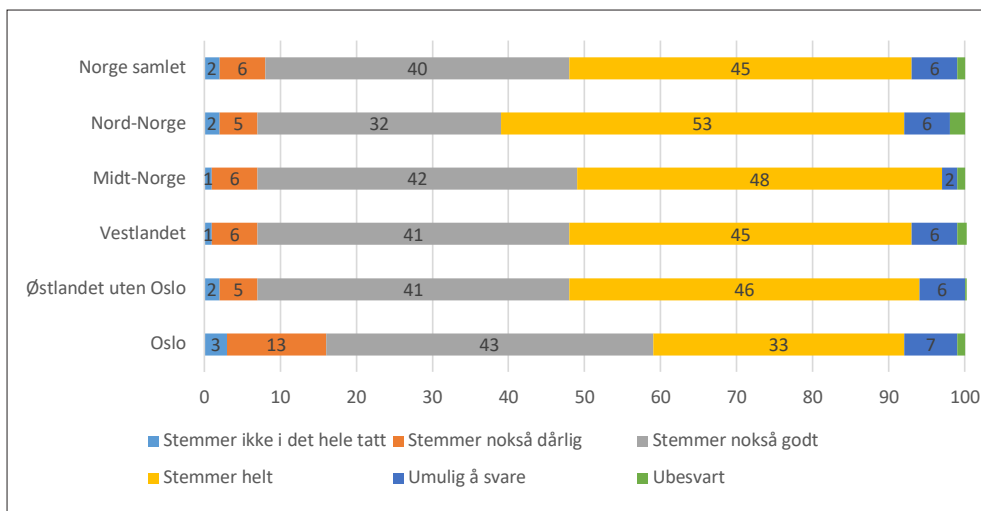
For landet sett under ett mener 78 prosent at det er riktig å fortsatt bruke utmarksbeite for sauer og lam,

mens fem prosent mener det er galt. 16 prosent er ikke opptatt av spørsmålet (fig. 1a). 85 prosent gir uttrykk for at kjøtt og ull fra lam og sau representerer miljøvennlig matvare- og klesproduksjon. Åtte prosent er uenige (fig. 2a).

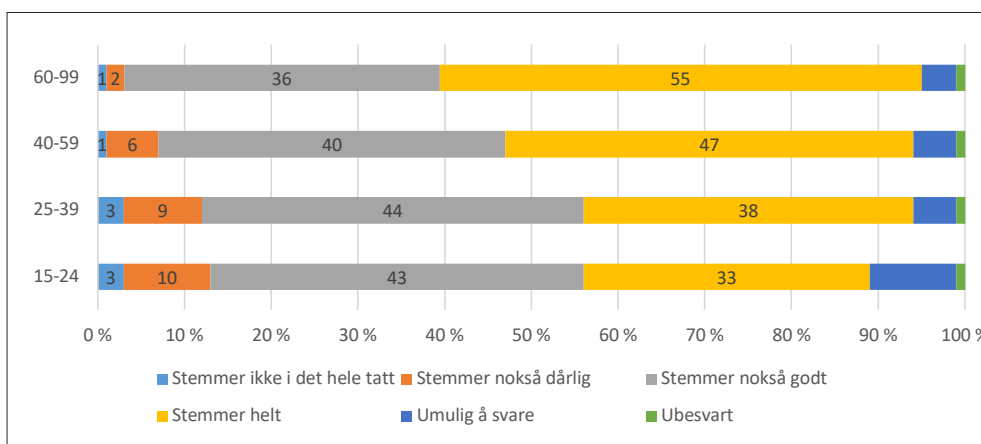
Undersøkelsen forteller også at 76 prosent av de spurte i Oslo mener at det stemmer nokså godt/stemmer helt at kjøtt og ull fra sau og lam er resultat av miljøvennlig mat- og klesproduksjon. 16 prosent helt eller delvis uenige (fig. 2a)

Til sammenligning sier drøyt 80 prosent av de spurte fra Nord-Norge, Vestlandet og Midt-Norge at de er enige eller nokså enige i uttalelsen. Bare sju prosent er helt eller delvis uenige.

De geografiske forskjellene gir et bilde av at forbrukerne utenfor det sentrale østlandsområdet er mest positive og opptatt av fortsatt bruk av utmarka som beite for sau og lam. Dette kan tyde på at nærhet til utmarksområdene og beitebrukerne har betydning for forbrukernes holdninger.

Figur 2a. Forbrukernes oppfatning av kjøtt og ull fra norsk sau og lam som miljøvennlig mat- og klesproduksjon, fordelt på landsdel (Norsk Monitor 2019)

Figur 2b. Forbrukernes oppfatning av kjøtt og ull fra norsk sau og lam som miljøvennlig mat- og klesproduksjon, fordelt på alder (Norsk Monitor 2019)

SAUEN BIDRAR TIL FNS BÆREKRAFTSMÅL

Beitedyra bidrar til en rekke av FNs bærekraftsmål knyttet til naturressurser, samfunn og økonomi. Matproduksjon i hele landet, også høyt til fjells, langs værhard kyst og langt mot nord, er en avgjørende del av norsk matkultur – og grasspisende dyr gir livsgrunnlag for befolkningen. Dette er viktig for mange forbrukere. Et åpent kulturlandskap er også viktig for rekreasjon og friluftsliv, og ikke minst for biologisk mangfold og reiselivsnæringa.

VANSKELIG Å SKILLE SMAKEN AV SAU OG LAM

Lammekjøtt er høyt verdsatt, men det sies at det norske markedet ikke ønsker å spise sau. Høsten 2019 arrangerte NIBIO smaksverksteder i Nordland, Troms og Finnmark ved hjelp av lokale kokker og sauebønder. Kokkene fikk i oppdrag å tilberede ulike retter av de tre slaktekategoriene lam, ung sau og sau. Deltakerne fikk servert et mangfold av retter. I tillegg ble de presentert for en blindtest der kjøttet ble tilberedt på en smaksmessig nøytral måte.

Resultater fra blindtestene viser at ung sau, sau og lam er vanskelig å skille. Voksen sau kan i enkelte tilfeller trenge noe lengre tilberedningstid for å bli tilstrekkelig mørt. Blindtesten er ikke gjennomført som et kontrollert forsøk, men resultatene viser tydelig at også sau er prima mat.

TRENDER KAN SKAPES OG ENDRES

Markedsføring, tilgjengelighet og forbrukernes opplevelse av at både sau og lam er bærekraftig og god mat, kan bidra til at beitenæringa tar større markedsandeler. Beitedyr gir oss også klær. Formidling av kunnskap om den norske produksjonsformen og ressursgrunnlaget er en avgjørende del av dette. Det er også av betydning å bevisstgjøre forbrukerne om at kjøttproduksjon på ulike dyreslag foregår på forskjellige måter. Dette omfatter forståelse for ulikheter mellom drøvtyggere (som sau og storfe) og énmaga dyr (som gris og kylling).

Det blir interessant å følge utviklingen omkring allmenhetens holdninger til utmarksbasert sauehold.

LITTERATUR

<https://www.nibio.no/nyheter/norge--et-utmarksland?locationfilter=true>

<https://www.nibio.no/nyheter/sakte-skjer-stor-endring-sju-sider-ved-norsk-landbruk?locationfilter=true>

<https://blogg.forskning.no/blogg-matkultur-og-matopplevelser/mer-utmark-pa-menyen/1569315>

Forbrukerne er opptatt av miljø, helse og dyrevelferd. Den norske driftsformen for sau tillater at mor og avkom kan tilbringe et tilnærmet naturlig liv sammen. Kjøttproduksjon på ammeku og rein tilbyr lignende forhold for dyra. Foto: E.N. Høberg/NIBIO

FORMIDLINGSPROSJEKT I NORD

Denne publikasjonen er en del av prosjektet *Formidling av erfaringer og synliggjøring av verdier knyttet til beiteressursene og beitebruken i det arktiske landbruket*.

Prosjektet er finansiert av Statsforvalteren i Nordland og Troms og Finnmark og kompetanseutviklingsmidler for Arktisk landbruk i NIBIO.

Prosjektet samarbeider med Kompetansenettverk for lokalmat i nord.

Prosjektperiode: 2019–2021.

Prosjektleder/kontaktperson: Eva Narten Høberg, NIBIO Tjøtta eva.narten.hoberg@nibio.no

Aktiviteter i prosjektet: Foredrag, kronikker, artikler og innlegg – samt smaksverksteder for sau og lam i Nord-Norge.

FORFATTERE:

Eva Narten Høberg og Lise Grøva
Avdeling utmarksressurser og næringsutvikling